DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia piątek, 22 maja 2020 r.

Poz. 2466

Elektronicznie podpisany przez:
Jacek Zbigniew Karpiński
Data: 22.05.2020 00:12:54

UCHWAŁA NR XXI/193/2020
RADY GMINY KALISKA

z dnia 23 kwietnia 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz.U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz.U. z 2020 r, poz. 282);

Rada Gminy Kaliska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kaliska.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Kaliska

Zbigniew Szarafin

Załącznik do uchwały Nr
XXI/193/2020
Rady Gminy Kaliska
z dnia 23 kwietnia 2020 r.

„Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023"

DOM Biuro Urbanistyczne
Kiełb-Stańczuk, Jaszczuk-Skolimowska Spółka jawna
ul. Chojnicka 61
83-200 Starogard Gdański
Tel. (58) 562-20-57
e-mail: pprdom@pprdom.pl

Program opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023

Projektant	mgr inż. arch. Maria Kiełb-Stańczuk *upr. do proj. w planowaniu przestrzennym nr 1334/93*	
Opracowanie	mgr inż. Marta Dąbrowska	
UMOWA	Umowa nr 92/2019/W z dnia 31.10.2019 r.	DATA OPRACOWANIA: **listopad 2019 r.**

Spis treści

1. Wstęp ... 3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami ... 3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce ... 3
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego ... 7
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ... 7
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu ... 8
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego ... 12
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) ... 12
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy ... 14
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy ... 14
5.2.2. Krajobraz kulturowy ... 15
5.2.3. Zabytki nieruchome ... 20
5.2.4. Zabytki ruchome ... 20
5.2.5. Zabytki archeologiczne ... 20
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych ... 20
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne ... 21
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony ... 21
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków ... 21
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy ... 22
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń ... 22
7. Założenia programowe ... 25
7.1. Priorytety programu opieki ... 25
7.2. Kierunki działań programu opieki ... 25
7.3. Zadania programu opieki ... 25
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami ... 27
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami ... 27
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami ... 28
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków ... 30
12. Spis wykorzystanych źródeł danych ... 31
13. Spis stosowanych skrótów ... 31
14. Aneksy ... 32

1. **Wstęp**

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Kaliska w jej granicach administracyjnych. Gmina Kaliska leży w województwie pomorskim, w południowo – zachodniej części województwa, w powiecie starogardzkim, na skraju Borów Tucholskich, w obrębie Pojezierza Starogardzkiego. Dominuje tu krajobraz dolin i pagórków morenowych z licznymi jeziorami, ukształtowany przez lądolód skandynawski kilkadziesiąt tysięcy lat temu. Bogata szata roślinna (72% powierzchni gminy stanowią lasy) oraz wielość jezior stanowią o atrakcyjności gminy pod względem krajobrazowym. Wielką zaletą gminy Kaliska jest jej krajobraz kulturowy, jej położenie wśród lasów z duża ilością jezior. Mimo niezbyt dużej ilości obiektów zabytkowych jej dziedzictwo kulturowe jest dość znaczące co odzwierciedla się w historii tego terenu. Z czasów starożytnych pochodzą znaleziska archeologiczne z 1931 - 1933 r. jakie odnaleziono w Młyńsku oraz drobne narzędzia kamienne, okrzeski i rdzenie z epoki kamiennej, a ściślej ze środkowej epoki mezolitu, z okresu 8000 a 5000 lat p.n.e. Wskazywałoby to na fakt zamieszkiwania terenów dzisiejszej gminy Kaliska już w zamierzchłej przeszłości.

Gmina Kaliska posiada *Gminny program opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2016-2019, uchwalony uchwałą nr XVIII/149/2016 z dnia 31 marca 2016 r.* Niniejsze opracowanie ma być uaktualnieniem dokumentu opracowanym zgodnie z aktualnymi zaleceniami, zawartymi w poradniku metodycznym opracowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Celem opracowania *Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023* jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Kaliska oraz opieki nad zabytkami gminy.

Zgodnie z art. 87, ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2020 r, poz. 282) celem opracowania programu opieki nad zabytkami jest:

1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

2. **Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami**

Podstawą prawną *Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023* jest:

·Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2020 r, poz. 282);

·Art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2020r. poz. 713 ze zm.).

3. **Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce**

Przy opracowaniu Programu opieki nad zabytkami Gminy Kaliska na lata 2020-2023 uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Analizując zasoby dziedzictwa kulturowego gminy należy pamiętać, iż zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.).

Natomiast głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2020 r,

poz. 282). Poniżej przedstawiono najważniejsze przepisy powyższej ustawy, które należy uwzględnić przy opracowywaniu programu opieki nad zabytkami.

Art.3. mówi, iż **zabytkiem** jest:

– *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*

Zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy:

Ochrona zabytków *polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*

2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*

3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*

4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*

5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*

6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

W art. 6 natomiast stwierdza się, że:

1. *Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:*

1) ***zabytki nieruchome*** *będące, w szczególności:*

a) *krajobrazami kulturowymi,*

b) *układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*

c) *dziełami architektury i budownictwa,*

d) *dziełami budownictwa obronnego,*

e) *obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*

f) *cmentarzami,*

g) *parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*

h) *miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2) ***zabytki ruchome*** *będące, w szczególności:*

a) *dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*

b) *kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*

c) *numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*

d) *wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*

e) *materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),*

f) *instrumentami muzycznymi,*

g) *wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*

h) *przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

3) ***zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:*

a) *pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*

b) *cmentarzyskami,*

c) *kurhanami,*

d) *reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

2. *Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.*

W art. 7 ustawy zostały określone formy ochrony zabytków:

Formami ochrony zabytków są:

1) *wpis do rejestru zabytków;*

1a) *wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;*

2) *uznanie za pomnik historii;*

3) *utworzenie parku kulturowego;*

4) *ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Na mocy art. 16, ust. 1:

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Zgodnie z art. 17, ust. 1:

Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) *prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*

2) *zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*

3) *umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*

3a) *zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;*

4) *składowania lub magazynowania odpadów.*

W myśl art. 18:

1. *Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

2. *W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*

1) *uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*

2) *określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*

3) *ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art.19. 1. *W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:*

1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*

2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*

3) *parków kulturowych.*

1a. *W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:*

1) *zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*

2) *innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.*

1b. *W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:*

1) *ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;*

2) *ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;*

3) *wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.*

2. *W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.*

3. *W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.*

Art.20. *Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.*

Art.21. *Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.*

Art.22. 1. *Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*

2. *Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*

3. *Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.*

4. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*

5. *W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*

1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*

2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*

3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*

6. *Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

Art.89. *Organami ochrony zabytków są:*

1) *minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;*

2) *wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.*

Należy też pamiętać, że zgodnie z art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 713 z późn. zm.) wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest **ustawowym zadaniem samorządów**.

W cytowanym powyżej artykule zostały określone zadania własne gminy, w tym dotyczące dziedzictwa kulturowego:

„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Istotne jest również uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

·ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 293),

·ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1186 z późn. zm.),

·ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2019 r. , poz. 1396 z późn. zm),

·ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U z 2020 r. poz. 55),

·ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 65),

·ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2018, poz. 1983 ze zm.),

·ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 688 ze zm.),

·ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1170),

·ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1813),

·ustawie z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2337),

·ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1161),

·ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2129 ze zm.),

·ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1256 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

·ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 917 ze zm.),

·ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych natomiast regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 553 ze zm.).

Z uwagi na fakt, iż w 2003 r. Polska przyjęła Konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego należy wziąć pod uwagę cele i kierunki ochrony wynikające z Konwencji, czyli potrzebę ochrony dziedzictwa niematerialnego poprzez m.in. identyfikację, badanie, dokumentowanie, promowanie i wspieranie.

4. **Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**

Program opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe – obowiązujące i będące w opracowaniu.

4.1.**Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**

Krajowy Program Opieki Nad Zabytkami

Na wniosek ministra kultury i dziedzictwa narodowego Rada Ministrów pracuje nad nowym krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018–2021. Dotychczasowy krajowy program przestał obowiązywać 31 grudnia 2017 r.

Głównym celem **projektu** *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2018-2021* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: **„Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”**, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: **„Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”,** podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: **„Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”**, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 jest :

zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Celem strategicznym strategii jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków.

W dokumencie Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 rozszerzono celestrategii, wprowadzono system jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Jednym z proponowanych kierunków działań jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów poprzemysłowych i powojskowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz ich promocja.

4.2.**Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu**

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020 przyjęta została uchwałą nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku.

W Strategii zauważono, że województwo

„pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu”.

W Strategii wskazano 3 cele strategiczne uszczegółowione poprzez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań. W ramach celu strategicznego *1. Nowoczesna gospodarka* jednym z celów operacyjnych uznano *1.3. Unikatową ofertę turystyczną i kulturalną*. Jego realizacja odbywać się będzie w ramach dwóch kierunków działań, w tym odnoszący się do obszarów o wysokim potencjalne turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego:

1.3.1. Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych. Zobowiązaniem Samorządu Województwa Pomorskiego będzie rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Oczekiwanymi efektami mają być:

·całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;

·unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;

·wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;

·silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, którego zmiana została przyjęta uchwałą nr 141/304/18 z dn. 13 lutego 2018 r. jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

Jednym z wyzwań określonych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Pomorskiego, jest wykorzystanie potencjału kulturowego i krajobrazowego poszczególnych obszarów. Wyzwania w zakresie aktywizacji obszarów o nie w pełni uruchomionych potencjałach przekładają się na Oś Priorytetową 8. Konwersja. Działania w ramach tej osi priorytetowej skupiać się będą na rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach **Osi Priorytetowej 8. Konwersja** przewidziano dwa priorytety inwestycyjne. Jednym z nich jest: **Priorytet inwestycyjny 6c – ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, którego celem jest **Zwiększona atrakcyjność turystyczna miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych**.

Wynikiem działań ma być kompleksowa, rozpoznawalna oferta turystyczna oparta na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Odpowiednie wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego może przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, jak również – poprzez dywersyfikację oferty turystycznej – bardziej zrównoważonego wykorzystania walorów środowiska naturalnego. Poprawie ulegnie również stan i dostępność obiektów i obszarów dziedzictwa kulturowego, a dzięki nadaniu im nowych funkcji, stworzone zostaną warunki dla rozwoju gospodarczego tych obszarów.

Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż

W dniu 24 kwietnia 2018 r. Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 397/324/18 przyjął zmianę Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej. Dokument ten jest narzędziem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020. Wśród najważniejszych wyzwań wymienia się między innymi **zachowanie dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, a ponadto: całoroczną, sieciową i kompleksową ofertę turystyczną i kulturalną, a także wizerunek regionu.

W ramach priorytetu **1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, za najważniejsze uznano: wzmocnienie wsparcia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz kompleksowych renowacji obiektów zabytkowych. Działania realizowane w ramach niniejszego

priorytetu mają na celu przede wszystkim poprawę stanu zabytków, trwałe ich zachowanie, a także zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Odnowa obiektów i obszarów zabytkowych przywróci wartości użytkowe i zapewni atrakcyjną ekspozycję zabytkom architektury, zespołom urbanistycznym, ruralistycznym oraz założeniom dworsko-pałacowym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 został przyjęty uchwałą Nr 318/XXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r.

W ramach celu polityki przestrzennego zagospodarowania województwa *C.3. ZACHOWANE ZASOBY I WALORY ŚRODOWISKA* został określony kierunek polityki przestrzennego zagospodarowania województwa odnoszący się bezpośrednio do krajobrazu kulturowego województwa - *K.3.2. OCHRONA OBSZARÓW O CHARAKTERYSTYCZNYM KRAJOBRAZIE KULTUROWYM LUB ZNACZENIU HISTORYCZNYM*

Określono zasady zagospodarowania przestrzennego, wskazujące sposób realizacji kierunku 3.2.:

3.2.1. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych.

3.2.2. Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej stanowiących dominanty architektoniczne.

3.2.3. Zasada ochrony dziedzictwa archeologicznego i udostępniania stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową dla celów dydaktycznych, naukowych i turystycznych, poprzez np. tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

3.2.4. Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej.

3.2.5. Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.

3.2.6 Zasada stosowania tradycyjnych dla poszczególnych części regionu form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych).

3.2.7. Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego in situ, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych.

3.2.8. Zasada obejmowania ochroną planistyczną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków oraz wartościowych obiektów historyczno-kulturowych nie objętych dotychczas żadną prawną formą ochrony.

3.2.9. Zasada określania w treści studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, obszarów i obiektów o wysokich wartościach kulturowych, proponowanych w Planie do objęcia ochroną w postaci pomników historii i parków kulturowych. Brak woli określenia tych obszarów wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

3.2.10. Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

W ramach celu polityki przestrzennej *C.4. URUCHOMIONE POTENCJAŁY ROZWOJOWE OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH,* określono następujące zasady związane z dziedzictwem kulturowym:

4.3.3. Zasada priorytetowego podejścia do ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu na obszarach atrakcyjnych dla rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych, zwłaszcza wokół większych zbiorników i cieków wodnych.

4.3.10. Zasada kontynuowania wzorców architektury i budownictwa, charakterystycznych dla obszaru i wykorzystanie w działaniach kształtujących przestrzeń.

4.3.11. Zasada zachowania i wyeksponowania wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego jako nośnika pamięci zbiorowej i wartości wspólnych dla kultury właściwej dla danego obszaru.

Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019

W Programie zamieszczono charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego, sformułowano cele i zadania na rzecz jego zachowania.

Celem niniejszego dokumentu, przyjętego uchwałą nr 274/XXVI/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 września 2016 roku, jest:

Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

Cel ten jest realizowany w ramach 4 priorytetów:

·priorytet 1: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi,

·priorytet 2: zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego,

·priorytet 3: badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego,

·priorytet 4: opieka nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność samorządu województwa pomorskiego.

Priorytety mają być realizowane poprzez wyznaczone kierunki, wśród których wymieniono np.:

·Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców;

·Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej;

·Poszerzanie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego regionu;

·Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym;

·Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej.

Uchwała w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego

W celu zachowania wojewódzkich zasobów dziedzictwa kulturowego, Sejmik Województwa Pomorskiego podjął 8 grudnia 2014 roku uchwałę Nr 33/III/14 w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego, stwarzając możliwość realizacji dotacji celowej na prace prowadzone przy zabytkach. Dokument ten określa procedury udzielania dotacji.

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020

W Strategii została określona wizja powiatu starogardzkiego:

Powiat starogardzki to prężnie rozwijający się obszar, zapewniający swoim mieszkańcom bezpieczeństwo oraz wzrost jakości życia. To powiat szanujący dziedzictwo kulturowe oraz naturalne.

W Strategii została określona również misja powiatu starogardzkiego:

Powiat starogardzki stymuluje harmonijny rozwój wszystkich gmin powiatu, w celu wzmocnienia jego konkurencyjności i atrakcyjności na tle województwa oraz zapewnia swoim mieszkańcom oraz partnerom podstawy dla ciągłego i bezpiecznego wzrostu.

Strategia Rozwoju Powiatu Starogardzkiego 2014-2020 określa cele strategiczne, cele operacyjne i działania. W ramach celu strategicznego Nowoczesna gospodarka zaplanowano między innymi promocję dziedzictwa kulturowego, a także podnoszenie jakości oferty kulturalnej i turystycznej.

Program opieki nad zabytkami powiatu starogardzkiego na lata 2014-2017

Program opieki nad zabytkami Powiatu Starogardzkiego na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Powiatu Starogardzkiego Uchwałą Nr XXXV/291/2014 z dnia 7 marca 2014 r.

Celem strategicznym Programu jest:

Zachowanie dziedzictwa kulturowego służące społeczno- gospodarczemu rozwojowi powiatu.

Metodą do realizacji tak określonego celu będzie:

Jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze powiatu przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności (zasobów ludzkich).

Cel ten będzie realizowany w ramach trzech Priorytetów:

I. ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM POWIATU

II. OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU

III. POPULARYZACJA I DOKUMENTACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU

5. **Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego**

Program opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023 jest zgodny z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, tj.: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kaliska, Strategią rozwoju gminy Kaliska (aktualizacją do roku 2022) oraz miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

5.1.**Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)**

Aktualizacja strategii rozwoju gminy Kaliska – plan strategiczny do 2022 roku

Wg *Aktualizacji strategii rozwoju gminy Kaliska – plan strategiczny do 2022 roku,* uchwalonej uchwałą nr XXV/195/2016 Rady Gminy Kaliska z dnia 26 września 2016 r., wizją gminy Kaliska jest:

Gmina gospodarna, rozwojowa, nowoczesna, dbająca o zachowanie swych przyrodniczych walorów oraz oferująca mieszkańcom przyjazne, dogodne warunki do życia, edukacji i rozwoju przedsiębiorczości.

W dokumencie Strategii, nakreślono również naczelny cel działania społeczności gminy, czyli jej misję, jako:

Zapewnianie mieszkańcom przyjaznych i bezpiecznych warunków życia. Dbanie o rozwój gminy poprzez wspieranie edukacji i przedsiębiorczości, kształtowanie ładu przestrzennego, ochronnego i promocja walorów gminy, a także zrównoważone gospodarowanie jej zasobami.

Dokument strategii wyznacza szereg celów strategicznych służących realizacji wyznaczonych wizji i misji. Wśród nich jako cele związany z zasobami kulturowymi regionu można wyróżnić:

W dziale **A. SPOŁECZEŃSTWO**:

II. Wizerunek gminy

4. *Upowszechnienie obyczajów historii i herbów gminy, miejscowości sołeckich i Kociewia.*

5. *Rozwijanie poczucia związku historycznego społeczności lokalnej z regionem Kociewia oraz lasami Borów Tucholskich.*

W dziale **B. GOSPODARKA:**

III. Promocja gminy

2. *Promowanie wizerunku gminy i jej oferty turystycznej, rekreacyjnej, gospodarczej i osiedleńczej.*

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kaliska

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kaliska zostało przyjęte uchwałą nr XLI/322/2014 Rady Gminy Kaliska z dnia 27 maja 2014 roku, zmienione uchwałą nr XIX/157/2016 Rady Gminy Kaliska z dnia 27 kwietnia 2016 roku oraz zmienione uchwałą nr XLV/361/2018 Rady Gminy Kaliska z dnia 01 marca 2018 r.

W obszarze gminy ustalono następujące obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

·dwa obiekty objęte są ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomych województwa (dwie chaty kociewskie: w Piecach, w Płocicznie),

·cenne zespoły zabudowy – wieś Kaliska (obszar zwartej zabudowy d. wsi), wieś Piece, wieś Iwiczno, wieś Cieciorka, wieś Studzienice, wieś Płociczno, wieś Kazub, wieś Strych; dla układów ruralistycznych wsi wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej,

·pojedyncze obiekty i zespoły obiektów (np. osiedle drewnianych domów tartacznych w Kaliskach) posiadające wartość historyczną, świadczące o kulturze regionu podlegają ochronie, wykaz obiektów w gminnej ewidencji zabytków zawarto w cz. Uwarunkowania,

·obszary występowania stref ochrony archeologicznej.

Ogólne zasady ochrony zasobów środowiska kulturowego przyjęte w studium są następujące:

***Zabytki tzw. rejestrowe** chronione są zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.*

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków wszystkie decyzje na prowadzenie robót budowlanych w obrębie obiektów/obszarów wymagają uprzedniego uzyskania pozwolenia wydanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Przy wprowadzaniu nowego zainwestowania w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów chronionych prawem należy zapewnić jedność kompozycyjną i funkcjonalną.

A. *W **strefach ochrony konserwatorskiej cennych układów przestrzennych** - zespołów ruralistycznych wsi: **Kaliska, Piece, Dąbrowa, Iwiczno, Cieciorka, Płociczno, Studzienice (I poziom ochrony)** obowiązuje:*

·przedmiotem ochrony są: historyczne podziały własnościowe, historyczny układ komunikacyjny, układ zabudowy w zagrodach, obiekty małej architektury oraz historyczna zieleń związana z zabudową i układem komunikacyjnym,

·w obrębie zabudowy zagrodowej obowiązuje wymóg zachowania historycznych zasad zagospodarowania,

·ustala się wymóg ochrony historycznych rozgraniczeń nieruchomości,

·zabytkowa zieleń wysoka w obrębie strefy wymaga ochrony.

B. ***W obszarach i dla obiektów postulowanych do ochrony** – obiekty i zespoły postulowane do wpisu do rejestru i zamieszczone w wykazie – Gminna Ewidencja Zabytków **- I poziom ochrony** obowiązuje:*

·przedmiotem ochrony są historyczne: bryła i kształt dachu, dyspozycja ścian zewnętrznych, kształt i podziały stolarki okiennej i drzwiowej, detal architektoniczny, układ budynków i sposób zagospodarowania terenu,

·dopuszcza się lokalizację nowej zabudowy w historycznych zespołach pod warunkiem sharmonizowania z istniejącą zabudową o wartościach historycznych, dopuszcza się stosowanie nowych technologii wewnątrz obiektu,

·dopuszcza się rozbudowę budynków na zasadzie kontynuacji pierwotnych proporcji gabarytów obiektów,

·postuluje się promocję obszarów i obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością oraz wykorzystania ich w promocji gminy.

C. *W obszarach i dla obiektów postulowanych do ochrony – wsie i zespoły zabudowy **Łążek, Młyńsk, Dąbrowa, Okoninki**, pozostałe obiekty z Gminnej Ewidencji Zabytków – II poziom ochrony obowiązuje:*

·przedmiotem ochrony są historyczne: bryła i kształt dachu oraz układ budynków i sposób zagospodarowania terenu

·dopuszcza się rozbudowę budynków na zasadzie kontynuacji pierwotnych proporcji gabarytów obiektów,

·dopuszcza się lokalizację nowej zabudowy w historycznych zespołach pod warunkiem sharmonizowania z istniejącą zabudową o wartościach historycznych,

·postuluje się promocję obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością.

Zgodnie z prawem budowlanym (art. 39 ust 3) „w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ***ujętych w gminnej ewidencji zabytków****, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę wydaje* ***właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków".***

Zabytki rejestrowe oraz figurujące w gminnej ewidencji zabytków ***wymagają odpowiedniego uwzględnienia w zapisach*** *planów miejscowych sporządzanych przez gminę. Ma to szczególne znaczenie dla zabytków z GEZ niewpisanych do rejestru zabytków, gdyż ustalenia planu miejscowego zgodnie z ustawą o zabytkach są jedną z* ***form ich ochrony****.*

D. *W obrębie* ***stref ochrony archeologicznej*** *obowiązuje:*

·wymóg przeprowadzenia badań ratowniczych w przypadku planowanej inwestycji,

·uzgodnienie projektowanych zmian z Państwowym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w uzgodnieniu określone zostaną zasady ochrony konserwatorskiej dla poszczególnych obiektów.

Na terenach objętych ochroną archeologiczną, działalność inwestycyjna powinna być prowadzona pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W strefie dla wszystkich inwestycji w niej lokalizowanych, obowiązuje zakaz wykonywania jakichkolwiek prac ziemnych i inwestycyjnych bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, który określi inwestorowi w wydanym pozwoleniu zakres niezbędnych do wykonania archeologicznych badań ratowniczych wyprzedzających proces zainwestowania terenu.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

O przeszłości obszaru gminy świadczyć mogą znaleziska archeologiczne z lat 1931-1933 odnalezione w Młyńsku oraz drobne narzędzia kamienne, okrzeski i rdzenie z epoki kamiennej, z okresu środkowego mezolitu z okresu 8000 a 5000 lat p.n.e. Na ślad bytności ludzi sprzed 2500 lat natrafiono w 1935r. w miejscowości Iwiczno, były to urny popielnicowe pochodzące z ok. 700-400 lat p.n.e., z podobnego okresu pochodziły odkryte w Bartlu Wielkim groby skrzynkowe.

W piśmiennictwie natrafić można także na informacje o osadnictwie na tym obszarze w okresie średniowiecza.

Ziemie Pomorza trafiły ok. 1360 r. w ręce Krzyżaków i pozostały w nich do roku 1466. Po pokoju toruńskim kończącym wojnę z Krzyżakami ziemie te (zwane później Prusami Królewskimi) wraz z Kociewiem, w tym również terenem Kalisk, wróciły do Polski. Z przeprowadzonej w roku 1570 lustracji województw malborskiego i chełmińskiego wynika, że w tamtym okresie w obrębie dzisiejszej gminy Kaliska, poza wsią Iwiczno (istniała już od 1402 r.) nie było innych wsi. Wg informacji kolejnej lustracji ok. roku 1664 na terenie gminy istniał młyn w Młyńsku, pustkowie Skrzynki i Studzienice, piece smolne w Iwiczne i Bartlu. Kolejne informacje dotyczące gminy znaleźć można w lustracji Prus Królewskich z roku 1765 oraz z lustracji kościołów dekanatu starogardzkiego z 1780r. Pojawiły się wówczas nazwy: Czubek, Dąbrowa, Dunajki, Frank, Kazub, Lipska Karczma, Lipski Młyn, Młyńsk, Piece, Płociczno, Stara Lipa, Strych, Trzechowo.

Pierwszy rozbiór Polski spowodował zmianę nazwy Prus Królewskich na Prusy Zachodnie, teren gminy znalazł się w powiecie starogardzkim, w gdańskim obwodzie regencyjnym. Informacje dotyczące gminy odnaleźć można w sporządzonym dla potrzeb króla pruskiego tzw. katastrze fryderycjańskim. W 1815r. Prusy Zachodnie zostały podzielone na dwie rejencje: gdańską i kwidzyńską, a powiat starogardzki w okrojonym obszarze znalazł się w rejenci gdańskiej. Protoplastem gminy Kaliska była Gmina Dreidorf, w skład której wchodziły w 1885r. trzy wsie: Kaliska, Dąbrowa, Strych. W roku 1905 gmina ta zajmowała obszar 617,6ha i liczyła 846 mieszkańców.

Po pierwszej wojnie światowej (traktat wersalski -VI 1919 r.) gmina Kaliska powróciła do Polski, w dniu 29 stycznia 1920 r. Wg danych ze spisu powszechnego 30.09.1921 r. liczba mieszkańców dzisiejszej gminy Kaliska, położonej wówczas na terenie dwóch powiatów- starogardzkiego i kościerskiego, wynosiła 3545 osób.

W latach międzywojennych (ok. 1925 r.) na trenie dzisiejszej gminy Kaliska istniały trzy obwody wójtowskie: Frank z sołectwami Czarne, Iwiczno, Kaliska, Młyńsk, Piece; Okonin z sołectwami Huta, Kamienna Karczma, Lubiki, Studzienice; Huta Leśna z sołectwami Czarna Woda i Zawada.

W roku 1934 powstała gmina Piece, w której skład weszło 10 gromad: Bartel, Czarna Woda, Czarne, Huta, Iwiczno, Kaliska, Lubiki, Piece, Płociczno, Studzienice.

Po zakończeniu II wojny światowej zniesiono gminę Piece i utworzono gminę wiejską Kaliska o łącznej pow. 6195ha.

W marcu 1952 r. dokonano korekty granic gminy, powiększając ją o fragment gminy Słaniny, w roku 1954 w wyniku reformy administracyjnej zniesiono gminy, utworzono cztery gromady: Kaliska (Kaliska, Bartel, Płociczno, Studzienice, Łążek, Frank, Kazub, Dunajki, Lipska Karczma, Lipski Młyn, Stara Lipa), Piece (Piece, Iwiczno, Młyńsk), Czarna Woda (Czarna Woda, Jastrzębiem cz. gromady Łąg), Huta Kalna (Huta Kalna, Lubiki, Czarne).

Kolejne reorganizacje administracyjne miały miejsce w 1961r., 1972r., 1993r. (wyłączono sołectwo Czarna Woda), 1994r. (wyłączono sołectwa Huta Kalna i Lubiki).

Rozwój gminy i wsi Kaliska związany był z przemysłem drzewnym.

Po raz pierwszy **wieś Kaliska** wzmiankowana była w roku 1710 jako osiedle leśne. Rozwój osady nastąpił po wybudowaniu w roku 1873 linii kolejowej łączącej Berlin z Królewcem i uruchomieniu dużego tartaku w roku 1902. W latach 1910-1911 miejscowa ludność ewangelicka wystawiła sobie niewielki kościół, usytuowany w pobliżu stacji kolejowej.

W latach trzydziestych Kaliska powiększyły się o nowe osiedle robotnicze (wg źródeł wybudowano 20 domów; poza domami mieszkalnymi wzniesiono także budynki gospodarcze). W roku 1932 nastąpiło upaństwowienie tutejszego tartaku. Krótko przed wybuchem II wojny światowej właśnie na stacji w Kaliskach, na znak protestu przeciw hitlerowskim prowokacjom, został zatrzymany tranzytowy pociąg z Berlina do Królewca. Rozbudowany po wojnie tartak stał się największym tego typu zakładem w województwie gdańskim. Wspomniany poewangelicki kościół w roku 1945 komisja likwidacyjna przekazała katolikom, a od 1975 stanowił on siedzibę samodzielnej parafii. W ostatnich latach dokonano rozbudowy kościoła, nie niszcząc jego pierwotnego charakteru, odziedziczonego chyba po protestantach, z surowym wystrojem wnętrza, mającym skupić wiernych na modlitwie i odczuwaniu sacrum.

Ważniejsze daty

1402 r. - pierwsze źródła pisane o Iwiczne

1428r - źródła pisane o wsi Bartel

1766 r. - pierwsze pisane wzmianki o wsi Kaliska

1789 r. - powstanie wsi Cieciorka

1873 r. - budowa linii kolejowej Berlin - Królewiec

1874 r. - ur. Izydor Gulgowski

1906 r. - powstanie szkoły w Bartlu Wielkim

1910 r. - budowa neogotyckiego kościoła z inicjatywy społeczności ewangelickiej w Kaliskach

1911 r. - budowa kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Piecach

(źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kaliska)

5.2.2.Krajobraz kulturowy

W gminie Kaliska, ze względu na liczne lasy rozwinął się przemysł drzewny już na początku XX w. Mówimy tu o zmechanizowanym przemyśle drzewnym, bo wyręby drzew odbywały się do wieków. W latach 30tych XX w. wybudowano w Kaliskach osiedle drewnianych domów dla pracowników drzewnych. Źródła mówią o 20 domach, choć plany były dalekosiężne. Charakteryzowały się prostą, ale urozmaiconą architekturą. Oprócz domów na działkach postawiono drewniane budynki gospodarcze w ten sposób, że jeden budynek stawiano na granicy działek z przeznaczeniem dla dwóch rodzin. Wsie wchodzące w skład gminy Kaliska mają też swoją ciekawą historię. Większość wsi zachowało tradycyjny

układ zabudowy i rozłogu pól przynależnych; jest on nadal czytelny w przestrzeni, we wsi gminnej czytelna jest tradycyjna organizacja przestrzeni związana z przemysłem drzewnym.

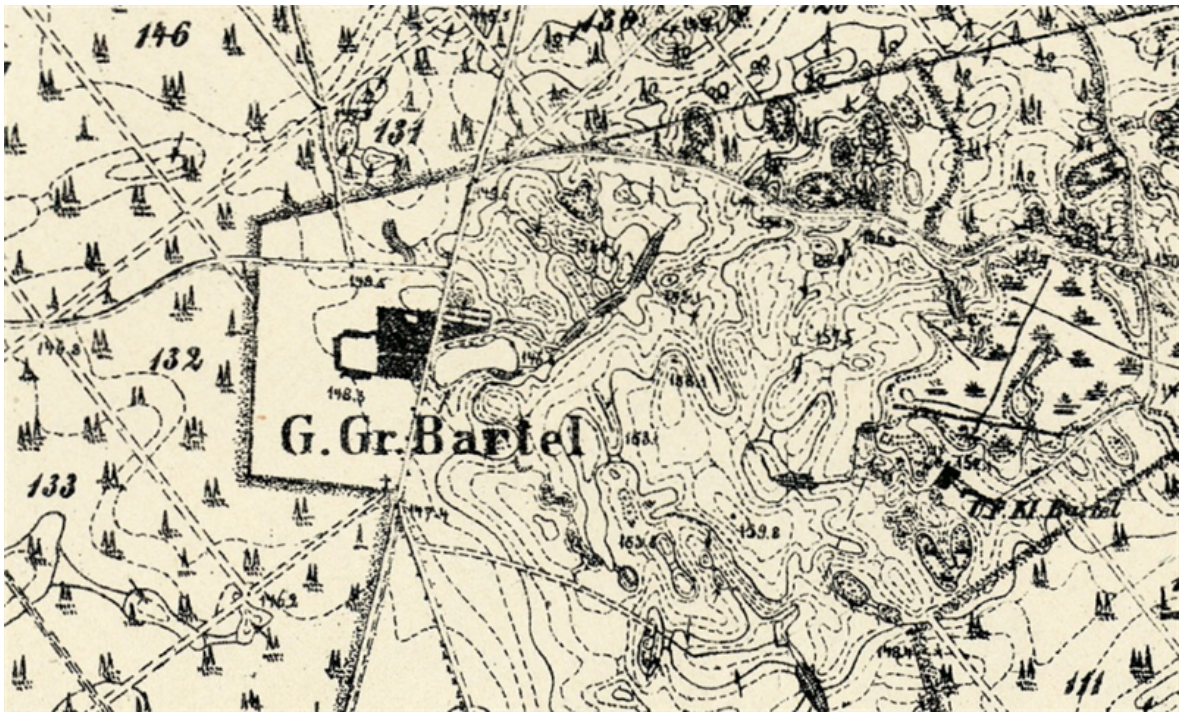

Wieś Bartel-domniemywa się, że nazwa wsi wywodzi się od imienia Bartel notowanego już w dokumentach z 1428 r. Potwierdzeniem istnienia takowego imienia, jest informacja zawarta w lustracji Prus Królewskich z 1624 r. która podaje, że na terenach starostwa człuchowskiego w 1624 r. mieszkał młynarz Bartel Jeskie. Inną możliwość na pochodzenie nazwy wsi Bartel Wielki są słowa barć, bartnik. Bartel Wielki jest wsią sołecką położoną wśród wielkiego kompleksu leśnego. Zabudowa wsi jest rozproszona i rozciąga się na przestrzeni około 2 kilometrów, równolegle do biegnącej drogi asfaltowej. W ramach Pomorskiego Programu Odnowy Wsi, budynek zlikwidowanej szkoły w Bartlu Wielkim został odremontowany i przekształcony w Ośrodek Rozwoju i Integracji Sołectwa. W latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa gdańskiego.

Wieś Cieciorka - informacje na temat wsi pochodzą dopiero z pocz, XVII w. W XVIII w. Cieciorka stanowiła pustkowie, gdzie przy odnodze traktu Berlin- Królewic stała karczma. Pod koniec wieku znajdowało się tu kilka gospodarstw. Wzrost ilości mieszkańców w końcu XIXw. spowodował rozbudowę wsi. Jej rozwój nastąpił w pobliżu niewielkiego jeziorka i miał plan widlicy w miarę czytelny w dzisiejszych czasach. Dziś zachowała się część budynków pochodzących z tego czasu.

Wieś Czarne - okres powstania wsi przypada na czasy panowania króla Jana III Sobieskiego. Długie lata było tu pustkowie. Dopiero w ostatniej ćwierci XVIIIw. zaczął się tu rozwijać folwark. Następne informacje na temat wsi pochodzą z 2 poł. XIX w. gdzie wspomina się o zamieszkałych czworakach. Wieś, mimo ze położona na uboczu rozwija się coraz bardziej o czym świadczą pochodzące z tego okresu, istniejące do dziś budynki mieszkalne wraz z gospodarczymi.

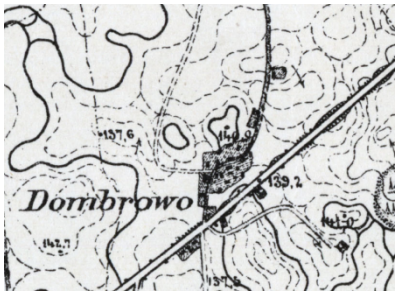

Wieś Dąbrowa- prawie do końca XVIII w. istniało tu pustkowie, które zaczęło się szybko zasiedlać i w XIX w. istniała tu już murowana zabudowa mieszkalna wraz budynkami gospodarczymi. Pozostało ich jednak niewiele w formie rozproszonej. Zachowała się też murowana kapliczka przy wjeździe do Dąbrowy przy drodze krajowej łączącej Starogard z Człuchowem.

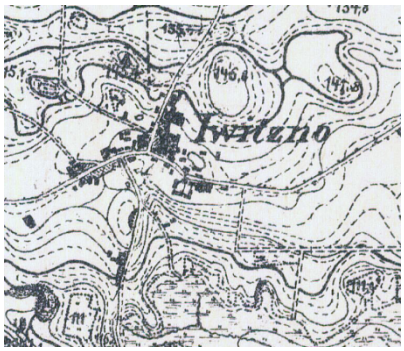

Wieś Iwiczno- na ślady bytności ludzi natrafiono tu pod odkopaniu urn popielnicowych w 1935r. które pochodziły z około 700-400 lat p.n.e. Jednak pierwsze wzmianki pochodzą dopiero z XIV w. Gdzie komtur krzyżacki na pustym obszarze założył gospodarstwo zakonne. W okresie krzyżackim znajdował się tu prawdopodobnie kościół. Wojna trzynastoletnia spowodowała opustoszenie wsi. Jednak w XVIII w. mówi się tu o folwarku i karczmie i ponownym zasiedleniu wsi. Na początku XIX w. wybudowano tu niewielką szkółkę a w latach 70-tych tegoż wieku przystąpiono do budowy nowego budynku szkolnego. Wieś ciągle rozwijała się stawiając budynki mieszkalne wraz z gospodarskimi. Istniała także cegielnia prawdopodobnie jeszcze do 1911r. oraz kilka zakładów rzemieślniczych. W 2001r. uruchomiono Izbę Pamięci Izydora Gulgowskiego w byłym budynku szkolnym. Powróciły tu nieliczne pamiątki po Gulgowskim. Warto podkreślić, że rodzinne tradycje haftu kociewskiego kontynuuje krewna Zdzisława Gulgowska zamieszkała w Piecach.

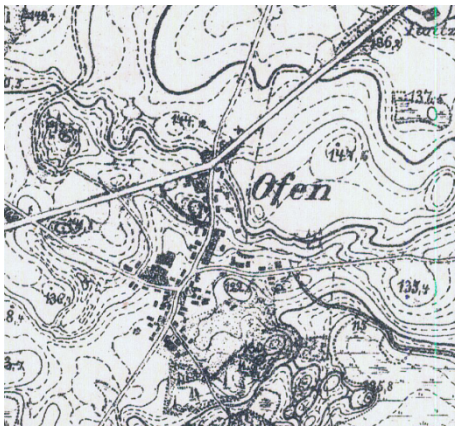

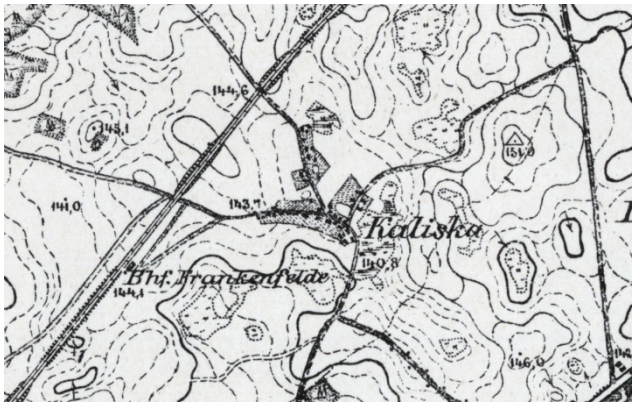

Wieś Kaliska- centrum gminy. Osadnictwo, które dało początek dzisiejszej wsi odnotowano w dokumentach dopiero w XVIII w. Znaczny rozwój wsi nastąpił po wybudowaniu kolei łączącej Chojnice ze Zblewem, czyli Berlina z Królewcem. Budowę tego odcinka zakończono w 1873r. W następnych latach zaowocowało to rozwojem przemysłu i rzemiosła. W 1880r. istniał tu tartak, który rozbudowywany przechodził w ręce różnych właścicieli. Wieś dzięki przemysłowi drzewnemu znacznie rozbudowała się. Powstawało wiele domów zarówno dla robotników tartacznych, jak i kadry urzędniczej. Wiele z nich zachowało się do dziś jak np. osiedle tartaczne wybudowane z drewna (wspomniano wyżej). Wybudowano też kościół ewangelicki, pocztę, sklepy. Plan wsi jest dość nieregularny. Domy powstawały wzdłuż głównej ulicy Długiej, która jest prostopadła do torów kolejowych. Duża część zabudowy mieszkalnej rozwijała się też na pn.-wsch. od kolei wzdłuż dzisiejszej ulicy Nowowiejskiej.

Wieś Piece- nazwa wsi pochodzi od pieców, w których wypalano wapno a ich ślady były widoczne jeszcze w latach 60tych XX w. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z pierwszej poł. XVIII w. W 1780r. Piece były już dużą osadą. Sto lat później istniała już szkoła i poczta dla mieszkańców tej wsi. W 1885r. nad wsią przeszła ogromna, niszcząca burza. Mieszkańcy, aby ustrzec się w przyszłości takich kataklizmów wznieśli kapliczkę z figurą św. Nepomucena, która stoi do dziś. W latach 1911-1914 został wzniesiony kościół katolicki wraz z plebanią stanowiący do dziś duża dominantę wsi. W 1916r. Piece ogarnął wielki pożar. Szczególnie zniszczył on zabudowę drewnianą, którą odbudowano już jako ceglaną. Wieś w okresie przedwojennym była na tych terenach najważniejszą wsią i mieścił się w niej urząd gminy. Zabudowania wiejskie Pieców w tym okresie znajdowały się głównie po pd stronie szosy a po pn stała jedynie kuźnia. W 1972r. po kolejnej reorganizacji sytemu administracji państwa Piece weszły w skład gminy z siedzibą w Kaliskach. W Piecach znajduje się zabytkowa chata kociewska wpisana do rejestru zabytków. Układ wsi nieregularny.

Wieś Studzienice- do lat 70tych XVIII w. Studzienice były pustkowiem, które stało się zaczątkiem dzisiejszej wsi. Wieś to była niewielka. W latach 40-tych XIX w. wybudowano tu kanał Brdy, który ożywił to miejsce poprzez zasiedlenia. Po koniec XIX w. istniała tu szkoła. Zachowało się do dziś trochę budynków mieszkalnych z gospodarczymi pochodzących z tego okresu.

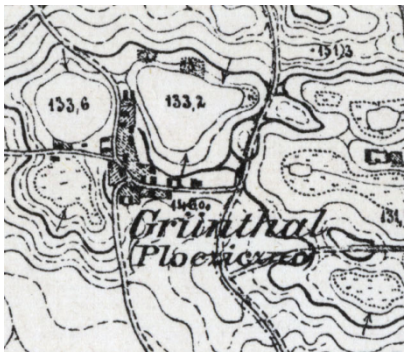

Wieś Płociczno –wieś wchodzi w skład sołectwa Cieciorka. Na obszarze wsi znajdują się dwa małe jeziora Płociczno Małe i Płociczno Duże. W Płocicznie jest kościół filialny pod wezwaniem św. Józefa. Dużą atrakcją we wsi Płociczno, są pozostałości kamienno-betonowego kręgu z kolumnami na obwodzie, połączonymi niegdyś grubym łańcuchem, oraz stojącą pośrodku podstawą pomnika, na którym według opowiadań miejscowej ludności, stał posąg marszałka Hindenburga o wysokości 5 metrów. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, przestano dbać o ogród wraz z kamienno-betonowym kręgiem i ulegał on stopniowej degradacji. W młodniku na północ od kościoła, znajdują się pozostałości po kręgu, kolumnach oraz podstawa, na której stał wspomniany pomnik.

(źródło: Program Opieki Nad Zabytkami gminy Kaliska na lata 2016-2019, źródła map: Messtischblatt zebrane na stronie http://www.mapy.eksploracja.pl/, http://www.mapy.eksploracja.pl/*)*

W poszczególnych wsiach dominanty stanowią budynki i wieże kościołów a także budynki szkolne oraz tradycyjne domy mieszkalne, których jest zdecydowanie więcej niż negatywnych dominant.

Na terenie gminy Kaliska występują poniższe typy zabytków:

a) zabytkowe układy ruralistyczne: najczęściej występującym układem ruralistycznym są wsie wielodrożne, inne układy są dziś już zazwyczaj nieczytelne, jak np. figurujący w wojewódzkiej ewidencji zabytków układ ruralistyczny wsi Kaliska – wieś lokowana w XVII w. o kształcie owalnicy placowej, dziś układ wielodrożny rozproszony z częściowo zachowanymi obiektami z XIX do XX wieku. Większość wsi zachowało tradycyjny układ zabudowy i rozłogu pól przynależnych; jest on nadal czytelny w przestrzeni, we wsi gminnej czytelna jest tradycyjna organizacja przestrzeni związana z przemysłem drzewnym.

b) dzieła architektury i budownictwa: najczęściej występujące w obszarze gminy Kaliska są budynki mieszkalne wraz z gospodarczymi, tworzące zagrody. Najbardziej wyróżniające się, charakterystyczne dla regionu są drewniane chaty, w tym wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego chaty kociewskie w Piecach i w Płocicznie. Na uwagę zasługuje również osiedle drewnianych domów dla pracowników drzewnych w Kaliskach, wybudowane w latach 30-tych XX w. Zespół ten, w gminnej ewidencji, postulowany jest do wpisu do rejestru. Drugim najczęściej występującym typem zabytków są obiekty sakralne, w tym kościoły, ale również kapliczki i cmentarze. Szczególne znaczenie ma kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Piecach. Obiekt ten wraz z plebanią oraz terenem działki, na której znajdują się: cmentarz z bramą, dwa odcinki ogrodzenia i starodrzew, wpisany jest do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Niewiele jest obiektów użyteczności publicznej, występują pojedyncze obiekty takie jak np. budynek dawnej szkoły w miejscowości Bartel Wielki, czy budynek stacji w Kamiennej Karczmie.

c) zieleń zabytkowa: na terenie gminy o tak wysokiej lesistości niewiele jest zespołów zieleni zabytkowej. Na uwagę zasługuje jedynie układ zieleni w dawnym zespole dworsko-parkowym w miejscowości Bartel Wielki oraz wyróżniające się w krajobrazie zadrzewienia cmentarzy, np. dawnego cmentarza ewangelickiego w miejscowości Frank położonego przy drodze krajowej nr 22. Brak jest alei o szczególnych wartościach zabytkowo-krajobrazowych.

e) zabytki archeologiczne: na terenie gminy Kaliska znajdują się zinwentaryzowane stanowiska archeologiczne. Zabytki archeologiczne opisane zostały w rozdziale 5.2.5. Ich spis znajduje się w tabeli 4 rozdziale 14. Aneksy.

f) miejsce martyrologii: miejsce nagrobka zamordowanego przez okupanta w 1942 r. nauczyciela Stanisława Knittera.

Najbardziej zagrożonymi obiektami są domy mieszkalne wraz z budynkami gospodarczymi. Zagrożeniem jest zarówno brak bieżących napraw czy remontów, jak i remonty przeprowadzane bez dbałości o charakter zabytkowy. Domy mieszkalne czy gospodarcze dostosowywane są do potrzeb użytkowników często nie szanując ich wartości zabytkowych, wykonywane są np. ocieplenia elewacji, czy nadbudowy budynków. Obiekty opuszczone, bez funkcji zagrożone są natomiast zawaleniem czy dewastacją. Obiekty sakralne, tj. kościoły są raczej w dobrym stanie.

Szczególnie wyróżniające się obiekty, charakterystyczne dla gminy, postulowane w aktualnej Gminnej Ewidencji Zabytków do wpisu do rejestru zabytków województwa pomorskiego, to kolonia drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych, stanowiąca wartościowy zespół wymagający ochrony.

Postulowanym do wpisu do rejestru zabytków województwa pomorskiego jest kościół p.w. św. Józefa w Płocicznie.

5.2.3.Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Kaliska znajdują się zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego – 3 obiekty (w tym jeden zespół),
- zabytki ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków – 65 obiektów,
- figurujące w gminnej ewidencji zabytków gminy Kaliska – 65 obiektów.

Zostały one opisane w kolejnych podrozdziałach.

Zestawienia zabytków nieruchomych z terenu gminy Kaliska zostały zawarte w rozdziale 14. Aneksy.

5.2.4.Zabytki ruchome

W myśl art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

a.*dziełami sztuk plastycznych rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*

b.*kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*

c.*numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*

d.*wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*

e.*materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. z późniejszymi zmianami – tj.: dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne [piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne], dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne).*

f.*instrumentami muzycznymi,*

g.*wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*

h.*przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

Na terenie gminy Kaliska znajduje się jeden obiekt wpisany do rejestru zabytków ruchomych – jest to **strop kościoła w Płocicznie, wpisany do rejestru pod nr B/384/1 decyzją z dnia 27.11.2019 r.**

5.2.5.Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy zarejestrowano 12 stanowisk archeologicznych, są to stanowiska figurujące w wykazie wojewódzkim. W aktualnie obowiązującej Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kaliska nie ujęto karty stanowisk archeologicznych, co również jest przyczynkiem do aktualizacji ewidencji.

Podstawowym zagrożeniem dla obszarów stanowisk, obszarów i stref ochrony archeologicznej są :

- prace ziemne, w trakcie których może dojść do naruszenia oraz zniszczenia warstw i obiektów archeologicznych zalegających pod powierzchnią ziemi. Są to takie prace jak: parcelacje, zabudowa, melioracje, wodociągi, itp. Dla stanowisk położonych w lasach zagrożeniem jest karczunek drzew i orka leśna.
- zagrożeniem może być też ingerencja w krajobraz poprzez zabudowę terenów otaczających obiekt archeologiczny, np. w przypadku grodziska i cmentarzysk kurhanowych.

Zestawienie stanowisk archeologicznych z terenu gminy Kaliska przedstawia tabela 4 w rozdziale 14. Aneksy.

5.2.6.Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Kaliska, w Iwicznie, znajduje się Izba Pamięci Izydora Gulgowskiego, twórcy pierwszego na ziemiach polskich skansenu we Wdzydzach Kiszewskich. Izydor Gulgowski urodził się w 1874 r. w Iwiczne. Jest on postacią ciekawą i poza Kaszubami raczej nieznaną. On, Kociewiak z krwi i kości, poświęcił swe siły kaszubszczyźnie - nie tylko ucząc kaszubskie dzieci, lecz także pisząc w języku kaszubskim i rozwijając wraz z żoną folklor i rękodzieło ludowe. Na ścianie szkoły w Iwicznie znajduje się Jego popiersie.

5.2.7.Dziedzictwo niematerialne

W przypadku dóbr kultury niematerialnej szczególnie ważnym wyznacznikiem tożsamości narodowej, czy etnicznej jest kultura ze wszystkimi jej składnikami.

Gmina Kaliska jest najbardziej wysuniętą na zachód gminą Kociewia. Mówiąc o dziedzictwie kulturowym Kociewia nie można pominąć jego zasadniczych elementów, a więc tradycji, oraz szeroko pojętej kultury duchowej i materialnej, które tworzą całościowy obraz tego zwartego etnicznie i kulturowo regionu. Świadectwem dawnej tradycji, kultury i sztuki ludowej Kociewia są zachowane do dziś zwyczaje i obrzędy. Zanikające dzisiaj charakterystyczne elementy zabudowy drewnianej wsi, jak również zachowane elementy twórczości ludowej, mające swój wyraz w malarstwie, rzeźbie, hafciarstwie, plecionkarstwie, garncarstwie, tkactwie, kowalstwie, wycinkarstwie, architekturze. Cechy mówią nam wiele o życiu Kociewiaków, ich wrażliwości w postrzeganiu świata oraz szacunku do pracy. Dawne wartości kultury i sztuki ludowej można prześledzić w zachowanych przykładach architektury, sprzętach domowych, rzeźbie przydrożnej (kapliczki) itp. Relikty tej twórczości pochodzą głównie z XIX w. i początku XX w., jednak znaleźć możemy również przykłady z końca XVIII w.

Na terenie gminy Kaliska, we wsi Iwiczno, znajduje się Izba Pamięci Izydora Gulgowskiego (patrz: rozdz. 5.2.6.).

5.3.**Zabytki objęte prawnymi formami ochrony**

Na terenie gminy Kaliska znajdują się trzy obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego, są to:

1/ **Chata kociewska w zagrodzie** (chata, teren) **we wsi Płociczno** – Płociczno 15 - pod nr 1409 w rej. woj. pom. (dawny numer rej. woj. gd. nr 1107, wpis z 31.08.1993 r.)

2/ **Chata kociewska we wsi Piece** - Piece przy ul. 6 Marca 1938 r. 14 (dawniej Piece 5) - pod nr 875 w rej. woj. pom. (dawny numer rej. woj. gd. nr 760, wpis z 08.12.1977 r.)

3/ **Kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa we wsi Piece z plebanią oraz terenem przykościelnym (cmentarz z bramą ,dwa odcinki ogrodzenia, starodrzew i działka nr 6, na której wymienione obiekty są posadowione)** - pod nr 1909 w rej. woj. pom., wpis z 30.01.2015 r.

Na terenie gminy Kaliska nie ma żadnych stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych.

5.4.**Zabytki w gminnej ewidencji zabytków**

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków gminy Kaliska znajduje się aktualnie 65 obiektów. Ewidencja ta została sporządzona w 2013 roku i od tego czasu nie była weryfikowana. Zawiera jedynie obiekty figurujące w wojewódzkiej ewidencji zabytków – nie ma innych obiektów chronionych wyłącznie na poziomie gminy. Gminna ewidencja poza obiektami budowlanymi zawiera również karty zabytków obszarowych, tj. np. układ ruralistyczny wsi Kaliska. Obiekty te, w kartach zabytku, nie mają określonych granic – co budzi niejasności w przypadku tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, czy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy. Nie sposób jest, na podstawie karty GEZ określić, czy dany obiekt (czy działka ewidencyjna), znajduje się w obszarze chronionym i wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków, czy nie.

Gminna ewidencja zabytków wymaga okresowej aktualizacji, wskazując np. obiekty już nieistniejące lub te, które po przebudowie zatraciły cechy zabytkowe. Może również zostać uzupełniona o kolejne obiekty.

Analizując zawartość ewidencji zabytków gminy Kaliska należy stwierdzić, że najwięcej obiektów zabytkowych znajduje się w miejscowościach Kaliska oraz Piece najmniej zaś, bo po jednym obiekcie we Franku i w Studzienicach. Są to zarówno kościoły, domy jednorodzinne, czy chaty, jak i dawne cmentarze i kapliczki. Aktualna ewidencja zabytków gminy Kaliska nie zawiera kart zabytków archeologicznych.

Obiekty gminnej ewidencji zabytków wraz z walorami przyrodniczymi gminy Kaliska stanowią wartość turystyczną, tworząc krajobraz kulturowy regionu.

Ponieważ gminna ewidencja zabytków powinna być okresowo weryfikowana oraz winna zawierać karty zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie gminy, konieczna jest jej aktualizacja.

Ewidencja zabytków gminy Kaliska powinna być również zweryfikowana pod kątem zasięgów obiektów obszarowych (układów ruralistycznych wsi oraz zespołów obiektów) w celu określenia ich granic.

Zasady prowadzenia gminnej ewidencji zabytków określa *rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem z dnia 26 maja 2011 r.* Do niniejszego dokumentu rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. wprowadzono istotne zmiany dotyczące m.in. aktualizacji ewidencji zabytków. Zmiany te w szczególności nakładają na gminę obowiązek informowania właściciela zabytku o umieszczeniu go w ewidencji, a także wprowadzają nowe wzory kart ewidencyjnych zabytków.

Zestawienie zabytków figurujących w ewidencji gminy Kaliska przedstawia tabela 3 w rozdziale 14. Aneksy.

5.5.**Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy**

Wszystkie obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków mają szczególne znaczenie dla gminy, w szczególności wpływają na jej krajobraz kulturowy, tak ważny w gminie o dużym znaczeniu turystycznym. Szczególny wpływ na krajobraz kulturowy mają drewniane chaty, o czym świadczy wpis do rejestru dwóch chat kociewskich położonych w miejscowościach Piece i Płociczno, a także kościoły. Kościół w Piecach został wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego w 2015 roku, proponowany do wpisu do rejestru zabytków jest kościół w Płocicznie.

Na uwagę zasługuje również **kolonia drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych w Kaliskach** – w gminie Kaliska, ze względu na liczne lasy, już na początku XX w., rozwinął się zmechanizowany przemysł drzewny. W latach 30tych XX w. wybudowano w miejscowości Kaliska osiedle drewnianych domów dla pracowników drzewnych. Źródła mówią o dwudziestu domach, choć plany były

dalekosiężne. Domy te charakteryzowały się prostą, ale urozmaiconą architekturą. Oprócz domów na działkach postawiono drewniane budynki gospodarcze w ten sposób, że jeden budynek stawiano na granicy działek z przeznaczeniem dla dwóch rodzin. Zespół ten proponowany jest do ochrony również jako całość, nie tylko pojedyncze budynki.

Dużą atrakcją jest teren dawnych **ogrodów pastora w Płocicznie**. Po ogrodzie zostały jedynie wielkie betonowe kikuty, stanowiące pozostałości kamienno-betonowego kręgu z kolumnami na obwodzie, połączonymi niegdyś grubym łańcuchem, oraz stojącą pośrodku podstawą pomnika, na którym według opowiadań miejscowej ludności, stał posąg marszałka Hindenburga o wysokości 5 metrów. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, przestano dbać o ogród wraz z kamienno-betonowym kręgiem i ulegał on stopniowej degradacji. W młodniku na północ od kościoła, znajdują się pozostałości po kręgu, kolumnach oraz podstawa, na której stał wspomniany pomnik. Urząd Gminy, wspólnie z parafią Kaliska przygotował projekt pn.: „Utworzenie miejsca rekreacyjnego w Płocicznie wraz z odnowieniem i odbudową dawnych ogrodów".

6. **Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń**

Na terenie Gminy Kaliska znajdują się obecnie 3 obiekty, w tym jeden zespół, wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego. Są to drewniane chaty w Piecach i Płocicznie oraz kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Piecach z plebanią, cmentarzem, starodrzewem i całym terenem (obszarem działki).

Tabela.1. Obiekty z terenu gm. Kaliska wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

lp.	miejscowość	obiekt	nr rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
1.	Piece	Chata	875 (d. 760)	08.12.1977
2.	Płociczno	Chata w zagrodzie (chata, teren)	1409 (d. 1107)	31.08.1993
3.	Piece	Kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa z plebanią, cmentarz z bramą ,dwa odcinki ogrodzenia, starodrzew i działka nr 6, na której wymienione obiekty są posadowione	1909	30.01.2015

W Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków figuruje **65 obiektów** z obszaru gminy Kaliska. Również w Gminnej Ewidencji Zabytków figuruje **65 obiektów**. Występują niewielkie rozbieżności pomiędzy ewidencją gminną a wojewódzką. Gminna ewidencja zabytków powinna zawierać wszystkie obiekty z ewidencji wojewódzkiej oraz ewentualne, dodatkowe obiekty chronione na poziomie gminy.

Analiza obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów w poszczególnych miejscowościach została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela.2. Obiekty z terenu gm. Kaliska w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w GEZ w podziale na miejscowości

Lp.	miejscowość	Ilość obiektów GEZ
1.	Bartel Wielki	3
2.	Cieciorka	6
3.	Dąbrowa	5
4.	Frank	1
5.	Iwiczno	6
6.	Kaliska	23
7.	Kamienna Karczma	2
8.	Piece	10
9.	Płociczno	5
10.	Strych	3
11.	Studzienice	1

Spis obiektów figurujących w WEZ znajduje się w rozdziale 14. Aneksy.

Spis poszczególnych obiektów figurujących w GEZ znajduje się w rozdziale 14. Niniejszego programy „Aneksy”.

Sporządzona w 2013 roku Gminna Ewidencja Zabytków wymaga uaktualnienia, weryfikując np. obiekty już nieistniejące lub te, które po przebudowie zatraciły cechy zabytkowe. Może również zostać uzupełniona o kolejne obiekty.

Wśród obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w gminnej ewidencji zabytków wyróżniającymi się obiektami na tle gminy są domy mieszkalne tworzące **kolonię drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych w Kaliskach**. Poza budynkami mieszkalnymi w gminnej ewidencji figuruje również starodrzew oraz układ ulic w tym zespole zabudowy. Nie jest on jednak chroniony jako obszar i nie ma wyznaczonych konkretnych granic. Zespół ten powinien być chroniony również jako całość.

W ramach analizy zasobu kulturowego gminy Kaliska podzielono istniejące obiekty zabytkowe na grupy i dokonano oceny stanu zachowania, wskazano zagrożenia oraz możliwe działania gminy w stosunku do każdej z grup obiektów. Wyniki przedstawia poniższa tabela.

Tabela.3. Ocena stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

		STAN ZACHOWANIA	**ZAGROŻENIA**	**PLANOWANE DZIAŁANIA GMINY**
ZABYTKI SAKRALNE	**kościoły**	Dobrze zachowane, zespół kościoła w Piecach objęty ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.	Brak dofinansowania remontów.	Działania związane z wpisem do rejestru zabytków kościoła w Płocicznie. Starania o dofinansowanie remontu kościoła w Piecach.
	kapliczki	Dobrze zachowane.	Możliwe zagrożenia ze strony aktów wandalizmu.	Brak.
ZABYTKI BUDOWNICTWA MIESZKANIOWEGO	**domy mieszkalne (murowane i drewniane)**	Stan zachowania jest bardzo różny. Czasem lepiej zachowane walory zabytkowe posiadają budynki w gorszym stanie technicznym (nieremontowane).	Dostosowanie do aktualnych potrzeb mieszkaniowych (nadbudowy, ocieplenia), bez dbałości o walory zabytkowe. Niezamieszkane budynki zagrożone są dewastacją. Nieremontowane budynki niszczeją.	Zawiadomienie właścicieli o ochronie obiektów. Szerzenie świadomości wartości kulturowych obiektów. Planowany remont chaty kociewskiej w Płocicznie.
	budynki gospodarcze	Budynki w różnym stanie technicznym. Użytkowane zazwyczaj są w dobrym stanie.	Rozbiórka budynków, które nie pełnią już swojej funkcji gosp. Lub przebudowa ze zmianą funkcji.	
ZABYTKI ZIELENI PROJEKTOWANEJ		Słabo czytelny układ zieleni przy dworze w m. Bartel Wielki. Dawne ogrody pastora w Płocicznie, po których pozostały jedynie słupy kamienno-betonowe.	Brak świadomości wartości układu zieleni. Degradacja i dewastacja terenu.	Zawiadomienie właścicieli o ochronie. Realizacja projektu: „Utworzenie miejsca rekreacyjnego w Płocicznie wraz z odnowieniem i odbudową dawnych

			ogrodów”.
ZABYTKOWE CMENTARZE	Czytelne w krajobrazie poprzez zachowaną zieleń wysoką.	Możliwe zagrożenia ze strony aktów wandalizmu, braku pielęgnacji, lub nieprawidłowo prowadzona pielęgnacja zieleni, brak renowacji pomników.	Prace porządkowe, np. w formie wsparcia akcji społecznych.

Analiza szans i zagrożeń dla terenu gminy wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela.4. Szanse i zagrożenia w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego.

Mocne strony	**Słabe strony**
·Wartościowe obiekty zabytkowe stanowiące o krajobrazie kulturowym regionu – liczna zabudowa mieszkalna wraz z budynkami gospodarczymi z drugiej połowy XIX w. i XX w.; ·Dobrze zachowane obiekty architektury sakralnej (kościoły wraz z plebaniami oraz kapliczki); ·Czytelny w przestrzeni tradycyjny układ zabudowy i rozłogu pól przynależnych; ·Uwarunkowania przyrodnicze gminy stanowiące dobre warunki do rozwoju turystycznego – wysoka lesistość obszaru gminy, liczne jeziora; ·Zabudowa związana z zasobami leśnymi obszaru gminy – unikatowy w skali regionu zespół zabudowy dawnych pracowników drzewnych w Kaliskach.	·Nieweryfikowana od 2013 roku gminna ewidencja zabytków; ·Brak określonych granic wartościowych zespołów zabytkowych w kartach gminnej ewidencji zabytków; ·Brak świadomości wartościowych cech zabytkowych obiektów; ·Niewystarczająca promocja walorów kulturowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki; ·Trudny dostęp do wartościowych obiektów (np. stare drewniane prywatne chaty), nieoznaczone pozostają niezauważane w krajobrazie; ·Brak regulacji prawnych regulujących niekontrolowany proces wprowadzania nowej zabudowy powodujący dewaloryzację krajobrazu kulturowego.
Szanse	**Zagrożenia**
·Rozwój turystyki z wykorzystaniem obiektów o wysokich walorach kulturowych, jako uzupełnienie wartościowych zasobów przyrodniczych gminy; ·Działania na rzecz włączenia dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej; ·Możliwość wykorzystania dotacji unijnych na rewaloryzacje obiektów zabytkowych.	·Niszczenie zabytków; ·Remonty obiektów bez zachowania wartościowych, zabytkowych cech obiektów – bez uzgodnień konserwatorskich; ·Potencjalna groźba zmniejszania się zasobów GEZ; ·Powstawanie nowej zabudowy powodujący dewaloryzację krajobrazu kulturowego.

7. **Założenia programowe**

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami wymaga zaangażowana władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

7.1.**Priorytety programu opieki**

Priorytety *Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023* wynikają z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego i oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Priorytety formułowane są w perspektywie wieloletniej.

Priorytet I – **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.**

Priorytet II – **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja, popularyzacja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.**

7.2.**Kierunki działań programu opieki**

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów określono kierunki działań wraz z oczekiwanymi rezultatami.

W ramach priorytetu I – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

a.**Zahamowanie procesu degradacji zabytków oraz poprawa ich stanu zachowania**

b.**Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy**

c.**Ochrona układów ruralistycznych oraz ich przedpoli ekspozycyjnych**

W ramach priorytetu II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja, popularyzacja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

a.**Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków**

b.**Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego**

c.**Kultywowanie tożsamości kulturowej mieszkańców gminy**

7.3.**Zadania programu opieki**

W ramach przyjętych kierunków działań wskazano następujące zadania.

Priorytet I **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**	
Kierunki działań	**Zadania**
Zahamowanie procesu degradacji zabytków oraz poprawa ich stanu zachowania	·Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji; ·Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy; ·Pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków na odnowę budynków; ·Promocja adaptacji obiektów zabytkowych na obiekty o funkcji turystycznej i usługowej, np. w dziedzinie agroturystyki; ·Remont kościoła p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa z Piecach wraz z zespołem wpisanym do rejestru zabytków. ·Remont chaty kociewskiej w Piecach (wpisanej do rejestru zabytków); ·Realizacja projektu: „Utworzenie miejsca rekreacyjnego w Płocicznie wraz z odnowieniem i odbudową dawnych ogrodów”.
Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	·Sprecyzowanie granic ochrony zespołów obiektów zabytkowych oraz układów przestrzennych w kartach gminnej ewidencji zabytków oraz ich promocja; ·Działania związane z wpisem do rejestru zabytków kościoła w Płocicznie.
Ochrona układów ruralistycznych oraz ich przedpoli ekspozycyjnych	·Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego szczególnie obszarów o dużych wartościach krajobrazu kulturowego; ·Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: oochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy owypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy; owyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk;

	·Ochrona wsi i zespołów o cennych układach przestrzennych, zespołów ruralistycznych wsi: ***Kaliska, Piece, Dąbrowa, Iwiczno, Cieciorka, Płociczno, Studzienice*** poprzez zalecenia wyznaczone w SUiKZP gminy: o*przedmiotem ochrony są: historyczne podziały własnościowe, historyczny układ komunikacyjny, układ zabudowy w zagrodach, obiekty małej architektury oraz historyczna zieleń związana z zabudową i układem komunikacyjnym,* o*w obrębie zabudowy zagrodowej obowiązuje wymóg zachowania historycznych zasad zagospodarowania,* o*ustala się wymóg ochrony historycznych rozgraniczeń nieruchomości,* o*zabytkowa zieleń wysoka w obrębie strefy wymaga ochrony*
Priorytet II **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz jego promocja, popularyzacja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**	
Kierunki działań	**Zadania**
Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	·Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, z uwzględnieniem stworzenia kart dla zabytków obszarowych oraz zespołów zabytków z określeniem ich granic w kartach zabytków; ·Zawiadomienie właścicieli o ochronie obiektów; ·Monitorowanie stanu obiektów figurujących w GEZ na podstawie oględzin w terenie oraz informacji od właściciela nt. przeprowadzonych remontów;
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	·Opracowanie i publikacja materiałów informacyjnych o zabytkach gminy; ·Oznakowanie obiektów szczególnie wartościowych, pomagających dostrzec je w terenie, ·Prowadzenie i aktualizacja na stronie internetowej gminy zakładki dotyczącej dziedzictwa kulturowego; ·Organizacja konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na temat dziedzictwa kulturowego.
Kultywowanie tożsamości kulturowej mieszkańców gminy	·Wykorzystanie organizacji imprez masowych na terenie gminy do ugruntowania tożsamości kulturowej mieszkańców.

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Kaliska w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowią szansę na ocalenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

8. **Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami**

Realizacja *Programu opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023* będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w *Programie opieki nad zabytkami gminy Kaliska na lata 2020-2023* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

A. instrumentów **prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych :

1) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

B. instrumentów **finansowych:**

1) finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,

2) korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich,

3) dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;

C. instrumentów **koordynacji**;

1) realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach,

2) współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

D. instrumentów **społecznych**:

1) działania edukacyjne promocyjne,

2) współdziałanie z organizacjami społecznymi;

E. instrumentów **kontrolnych**:

1) aktualizacja gminnej ewidencji zabytków,

2) monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. **Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami**

Należy pamiętać, iż wójt gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna zawsze poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,

b) efektywność ich wykonania.

Poniżej przedstawiono kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań.

W ramach priorytetu I: **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.**

·Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w tym analiza zapisów dotyczących zasobów kulturowych gminy;

·Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;

·Ilość obiektów zabytkowych będących własnością gminy, które otrzymały nowe funkcje;

·Liczba opracowań służących analizie i ochronie krajobrazu kulturowego gminy;

·Stopień realizacji projektu: „Utworzenie miejsca rekreacyjnego w Płocicznie wraz z odnowieniem i odbudową dawnych ogrodów”.

W ramach priorytetu II: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

·Przeprowadzenie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków – ilość dodanych kart adresowych zabytków;

·Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;

·Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw dot. dziedzictwa kulturowego gminy, w tym folderów promocyjnych, przewodników, wpisów na stronie internetowej gminy;

·Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;

·Liczba utworzonych oznakowań szlaków turystycznych, czy obiektów dziedzictwa kulturowego;

·Liczba przeprowadzonych wizji w terenie służących monitorowaniu stanu obiektów zabytkowych.

10. **Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami**

Ten rozdział ma charakter informacyjny, prezentujący przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Zasady finansowania opieki nad zabytkami zostały określone w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zgodnie z art. 71. Ust. 1: *W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.* Natomiast zgodnie z ust. 2 *Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Zgodnie z art. 81. Ust. 1.: *W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez* ***organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale****.*

W związku z powyższym, wskazane jest uwzględnienie w uchwałach gminy możliwości dofinansowania nie tylko obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków, ale także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Inne dostępne źródła finansowania

Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego#

·**Ochrona zabytków** - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

·**Kultura ludowa i tradycyjna** – celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur.

·**Ochrona zabytków archeologicznych** - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Pomorskiego#

Zasady udzielania dotacji określono w Uchwale Nr 33/III/14 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 8 grudnia 2014 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa pomorskiego.

Dotacja może być udzielona w zależności od środków zaplanowanych w budżecie Województwa Pomorskiego, w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020#

Projekty infrastrukturalne z zakresu kultury w latach 2014 – 2020 realizowane będą w ramach VIII osi priorytetowej Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, dla której Instytucją Pośredniczącą jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W ramach VIII osi Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 będzie można realizować projekty przede wszystkim z zakresu zachowania dziedzictwa kulturowego: renowacji zabytków wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych, zabytkowych parków i ogrodów. Ponadto, dofinansowanie będą mogły uzyskać projekty mające na celu przebudowę czy rozbudowę instytucji kultury oraz szkół i uczelni artystycznych z przeznaczeniem ich na cele kulturalne.

Poziom dofinansowania wynosi 85%.

Potencjalni beneficjenci Programu:

1. Instytucje kultury (państwowe oraz współprowadzone przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego).

2. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe.

3. Szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

4. Szkoły artystyczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki samorządu terytorialnego na rzecz szkół artystycznych.

5. Jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe instytucje kultury.

6. Organizacje pozarządowe.

7. Kościoły i związki wyznaniowe (tylko w zakresie projektów dotyczących konserwacji i renowacji zabytków ruchomych i nieruchomych).

8. Podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO inne niż wymienione w punktach 1-7.

Program Kreatywna Europa[#]

Kreatywna Europa to unijny program zaplanowany na lata 2014-2020, oferujący finansowe wsparcie dla sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnych. Głównymi celami programu są promocja europejskiej różnorodności kulturowej i dziedzictwa, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł m. in. poprzez zwiększanie dostępu do kultury i utworów audiowizualnych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020[#]

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, którego zmiana została przyjęta uchwałą nr 141/304/18 z dn. 13 lutego 2018 r. jest jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

W ramach **Osi Priorytetowej 8. Konwersja** przewidziano dwa priorytety inwestycyjne. Jednym z nich jest: **Priorytet inwestycyjny 6c – ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego**, którego celem jest **Zwiększona atrakcyjność turystyczna miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych.**

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych). Ponadto interwencją objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych). Wspierane będą także działania służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze

regionalnym i ponadregionalnym. Wszystkie przedsięwzięcia w tym zakresie powinny przyczyniać się do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo oraz poprawy stanu środowiska naturalnego na tych obszarach.

Beneficjentami Priorytetu inwestycyjnego 6c mogą być:

·jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,

·związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,

·organizacje pozarządowe,

·instytucje kultury,

·instytucje edukacyjne, szkoły wyższe,

·instytucje finansowe,

·przedsiębiorcy (w tym organizatorzy turystyczni),

·kościoły i związki wyznaniowe,

·parki narodowe,

·PGL Lasy Państwowe,

·kluby sportowe,

·Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej,

·urzędy morskie,

·operatorzy elektrowni wodnych,

·ROT/LOT.

11. **Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków**

Minimalny poziom wysokości finansowania planowanych przez gminę zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego wyniesie 0,00015 % kwoty ogólnej wydatków gminy określonych w corocznie uchwalanym budżecie.

Zadania programu opieki mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie, jak np. Gminny Ośrodek Kultury w Kaliskach, Gminną Bibliotekę Publiczną w Kaliskach, muzea, izby regionalne, izby tradycji w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).

12. **Spis wykorzystanych źródeł danych**

1. Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Kaliska – plan strategiczny do 2022 roku.

2. Biuletyn Informacji Publicznej gminy Kaliska, http://bip.kaliska.pl/ .

3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Kaliska na lata 2016-2019.

4. Krajowy Program Opieki Nad Zabytkami.

5. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020.

6. Plan Rozwoju Lokalnego na lata 2015-2022 gminy Kaliska.

7. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

8. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

9. Regionalny Program Strategiczny w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej - Pomorska Podróż.

10. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

11. Strona internetowa archiwalne mapy pomorza gdańskiego, http://www.mapy.eksploracja.pl/

12. Strona internetowa gminy Kaliska, http://www.kaliska.pl/ .

13. Strona internetowa Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego http://www.mkidn.gov.pl

14. Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa https://www.nid.pl .

15. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kaliska.

16. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami t.j. Dz.U. z 2020 r, poz. 282).

17. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.).

18. „Z dziejów gminy Kaliska oraz wsi do niej należących" – monografia, K. Kowalkowski Wydawnictwo Region, Gdynia 2010.

13. **Spis stosowanych skrótów**

1. GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków.

2. WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków.

3. WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków.

.

14. **Aneksy**

Tabela 1. Obiekty w rejestrze zabytków województwa pomorskiego.

Rejestr Zabytków Województwa Pomorskiego						
Lp.	**Miejscowość**	**Ulica**	**Nr**	**Obiekt**	**Nr rejestru zabytków**	**Data wpisu do rejestru zabytków**
1.	Piece	ul. 6 Marca (d. Piece 5)	14	Chata	875 (d. 760)	08.12.1977
2.	Płociczno		15	Chata w zagrodzie (chata, teren)	1409 (d. 1107)	31.08.1993
3.	Piece	ul. Kościelna	10	Kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa z plebanią, cmentarz z bramą ,dwa odcinki ogrodzenia, starodrzew i działka nr 6, na której wymienione obiekty są posadowione	1909	30.01.2015

Tabela 2. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków					
Lp.	**Miejscowość`**	**Ulica**	**Nr**	**Nazwa obiektu**	**Nr rejestru zabytków / uwagi**
1.	Bartel Wielki		20	układ zieleni przy dworze	
2.	Bartel Wielki		21	budynek mieszkalny oraz stodoła i budynek gospodarczy	
3.	Bartel Wielki		22	budynek d. szkoły	
4.	Cieciorka		11	budynek mieszkalny	
5.	Cieciorka		17	budynek mieszkalny	
6.	Cieciorka		18	budynek mieszkalny	
7.	Cieciorka		49	budynek mieszkalny	
8.	Cieciorka			cmentarz d. ewangelicki pow. 0,17 ha	poza zabudowaniami na płd wsch od wsi ok. 100 m od polnej drogi
9.	Cieciorka			kapliczka	na skrzyżowaniu drogi z Kalisk i drogi wew. w kierunku wsch. w pobliżu domu nr 25
10.	Dąbrowa		14	budynek mieszkalny	
11.	Dąbrowa		15	budynek mieszkalno-usługowy (sklep)	
12.	Dąbrowa		19	budynek mieszkalny	
13.	Dąbrowa		24	budynek mieszkalny	
14.	Dąbrowa			kapliczka	przy drodze Starogard -Człuchów
15.	Frank			cmentarz d. ewangelicki	przy drodze-Chojnice (ul. Kociewska) po jej płd stronie
16.	Iwiczno	Izydora Gulgowskiego	16	budynek mieszkalny oraz gospodarczy (Izba Pamięci)	
17.	Iwiczno	Na Wzgórzu	7	budynek mieszkalny	
18.	Iwiczno	Na Wzgórzu	12	budynek mieszkalny	(d. 29)
19.	Iwiczno	Słoneczna	7	budynek mieszkalny	
20.	Iwiczno	Słoneczna	8	budynek mieszkalny i gospodarczy	
21.	Iwiczno	Słoneczna	18	budynek mieszkalny i gospodarczy	
22.	Kaliska			układ ruralistyczny wsi	
23.	Kaliska	Długa	13	budynek mieszkalny	
24.	Kaliska	Długa	17	budynek mieszkalny i gospodarczy	
25.	Kaliska	Długa	20	budynek mieszkalny	
26.	Kaliska	Długa	21	kościół p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	

27.	Kaliska	Długa	24	budynek mieszkalny	
28.	Kaliska	Długa	26	budynek mieszkalny	
29.	Kaliska	Długa	31	budynek mieszkalny	
30.	Kaliska	Długa	39	budynek mieszkalny	
31.	Kaliska	Długa	40	budynek mieszkalny	
32.	Kaliska	Długa	44	budynek mieszkalny	
33.	Kaliska	Dworcowa	1	budynek mieszkalny	
34.	Kaliska	Krótka	1	budynek mieszkalny, budynek gospodarczy (w kolonii budynków d. pracowników drzewnych)	
35.	Kaliska	Krótka	3	budynek mieszkalny, budynek gospodarczy (w kolonii budynków d. pracowników drzewnych)	
36.	Kaliska	Krótka	7	budynek mieszkalny	
37.	Kaliska	Lipowa	1	budynek mieszkalny i gospodarczy	
38.	Kaliska	Robotnicza	1	budynek mieszkalny, budynek gospodarczy (w kolonii budynków d. pracowników drzewnych)	
39.	Kaliska	Robotnicza	5	starodrzew w d. kolonii pracowników drzewnych oraz układ ulic	
40.	Kaliska	Robotnicza	7	budynek mieszkalny (w kolonii budynków d. pracowników drzewnych)	
41.	Kaliska	Robotnicza	8	budynek mieszkalny, budynek gospodarczy (w kolonii budynków d. pracowników drzewnych)	
42.	Kaliska	Starowiejska	1	budynek mieszkalny	
43.	Kaliska			cmentarz -miejsce martylologii	na płn. od wsi ,na skraju lasu przy drodze Kaliska-Cieciorka
44.	Kaliska			cmentarz katolicki	Płn.-zach. obrzeże wsi
45.	Kamienna Karczma		6	budynek stacji PKP	
46.	Kamienna Karczma		7	budynek mieszkalny i gospodarczy (PKP)	
47.	Piece	Boczna	6	budynek mieszkalny	
48.	Piece	Kościelna	3	kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	**1909**
49.	Piece	Kościelna	3	plebania przy kościele p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	**1909**
50.	Piece			cmentarz katolicki (pow.0,72ha)	**1909** / między ul. Kościelną a ul. Zieloną , k. Kościoła
51.	Piece	6 Marca/ róg Okrężnej	14	budynek mieszkalny (chata)	**875**
52.	Piece	6 Marca	25	budynek mieszkalny	
53.	Piece	Szkolna	2	budynek mieszkalny	
54.	Piece	Szkolna	3-5	budynek mieszkalny	
55.	Piece	Szkolna	9	budynek mieszkalny	
56.	Piece	Szkolna	25	budynek mieszkalny	
57.	Płociczno		2	budynek mieszkalny i gospodarczy	
58.	Płociczno			kościół p.w. św. Józefa	
59.	Płociczno			słupy kamienno-betonowe	przy drodze z Kalisk do Płociczna po zach. stronie drogi
60.	Płociczno		15	budynek mieszkalny	**1409**
61.	Płociczno			cmentarz d. ewangelicki	poza wsią , ok..100 m od polnej drogi i zabudowań

62.	Strych		4	budynek mieszkalny	
63.	Strych		15	budynek mieszkalny	
64.	Strych		16	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	
65.	Studzienice	Wrzosowa	4	budynek mieszkalny i budynki gospodarcze	

Tabela 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków				
Lp	**Miejscowość**	**Nazwa zabytku**	**Lokalizacja**	**Uwagi**
1.	Bartel Wielki	Układ zieleni przy dawnym dworze	Bartel Wielki 20	k. XVII-XIX-XXw., d. dwór przebudowany całkowicie, obecnie funkcja mieszkalna; zachowany układ dróg i starodrzew oraz niewielkie jeziorko
2.	Bartel Wielki	Budynek mieszkalny oraz stodoła i budynek gospodarczy	Bartel Wielki 21	Pocz. XXw., budynek mieszkalny drewniany, stodola drewniana
3.	Bartel Wielki	Budynek dawnej szkoły	Bartel Wielki 22	Pocz. XXw., na budynku tablica pamiątkowa poświecona nauczycielowi Alojzemu Bączkowskiemu
4.	Cieciorka	Budynek mieszkalny	Cieciorka 11	Pocz. XXw.
5.	Cieciorka	Budynek mieszkalny	Cieciorka 17	Pocz. XXw. , bud. parterowy z wystawką od frontu , ceglany
6.	Cieciorka	Budynek mieszkalny	Cieciorka 18	Pocz. XXw. , bud. parterowy z wystawką , ceglany
7.	Cieciorka	Budynek mieszkalny	Cieciorka 49	
8.	Cieciorka	Cmentarz poewangelicki	Poza wsią na pd. – wsch.	
9.	Cieciorka	Kapliczka przydrożna	Na skrzyżowaniu dróg z Kalisk i drogi wewn. Na wsch.	
10.	Dąbrowa	Budynek mieszkalny	Dąbrowa 14	Pocz. XXw., bud. ceglany
11.	Dąbrowa	Budynek mieszkalno-usługowy	Dąbrowa 15	Pocz. XXw.
12.	Dąbrowa	Budynek mieszkalny	Dąbrowa 19	Pocz. XXw.
13.	Dąbrowa	Budynek mieszkalny	Dabrowa 24	Pocz. XXw.
14.	Dabrowa	Kapliczka	Dąbrowa przy drodze Starogard-Człuchów	Pocz. XXw.
15.	Frank	Cmentarz poewangelicki	Przy drodze nr 22 – Starogard – Chojnice, ul. Kociewska po jej pd. stronie	
16.	Iwiczno	Budynek mieszkalny	Iwiczno ul. Na Wzgórzu 12 (dawniej Iwiczno 19)	Pocz. XXw.
17.	Iwiczno	Izba pamięci i budynek mieszkalny oraz gosp.	ul. Gulgowskiego 16	
18.	Iwiczno	Budynek mieszkalny	ul. Na wzgórzu 7	
19.	Iwiczno	Budynek mieszkalny	ul. Słoneczna 7	XXw., drewniany
20.	Iwiczno	Budynek mieszkalny, gospodarczy	ul. Słoneczna 8	
21.	Iwiczno	Budynek mieszkalny i gosp.	ul. Słoneczna 18	
22.	Kaliska	Cmentarz katolicki		
23.	Kaliska	Dom mieszkalny wielorodzinny	Kaliska ul. Długa 13	Pocz. XXw. , drewniany
24.	Kaliska	Budynek mieszkalny i bud. gosp.	Kaliska ul. Duga 17	Pocz. XXw. , ceglany
25.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Duga 20	Pocz. XXw. , ceglany
26.	Kaliska	Budynek mieszalny	Kaliska ul. Duga 24	Pocz. XXw. , drewniany
27.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Długa 26	Pocz.XXw. , ceglany
28.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Duga 31	Pocz. XXw., drewniany
29.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Długa 39	Pocz. XXw. , drewniany
30.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Długa 40, rog Nowowiejskiej	Pocz. XXw. , drewniany
31.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Długa 44	Pocz. XXw. , ceglany
32.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Dworcowa 1	Pocz. XXw. , ceglany
33.	Kaliska	Starodrzew w dawnej kolonii	W pobliżu domu przy	Zieleń w zespole kolonii domów drzewiarz

		drzewiarzy oraz układ ulic	ul. Robotniczej 5	–okres międzywojenny XXw.
34.	Kaliska	Kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	Kaliska ul. Długa 21	1912r. , ceglany
35.	Kaliska	Budynek mieszkalny i bud. gospodarczy	Kaliska ul. Krotka 1 i róg ul. Długiej	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
36.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Krotka 3	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
37.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Krótka 7	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
38.	Kaliska	Budynek mieszkalny i bud. gosp.	Kaliska ul. Lipowa 1	XIX/XXw.
39.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Robotnicza 5	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
40.	Kaliska	Budynek mieszkalny	Kaliska ul. Robotnicza 7	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
41.	Kaliska	Budynek mieszkalny i bud. gospodarczy	Kaliska ul. Robotnicza 8	Dom w kolonii drewnianych budynków dawnych pracowników drzewnych – zespół, proponowany do wpisu do rejestru zabytków , okres międzywojenny XXw. ; drewniany
42.	Kaliska	Budynek mieszkalny i gospodarcze	Kaliska ul. Starowiejska 1 i ul. Długa, Polna oraz Lipowa	Pocz. XXw.
43.	Kaliska	Miejsce martyrologii	Na pn. od Kalisk; na skraju lasu; przy drodze Kaliska-Cieciorka	
44.	Kaliska	Układ ruralistyczny		
45.	Kamienna Karczma	Budynek stacji	Kamienna Karczma 6- budynek stacji kolejowej	Między rokiem 1871-1873, ceglany
46.	Kamienna Karczma	Budynek mieszkalny i gospodarczy	Kamienna Karczma 7 – budynek przy stacji kolejowej	1871-1873, ceglany
47.	Piece	Budynek mieszkalny, chata kociewska	Piece ul. 6 Marca 14, róg Okrężnej	XIX w, drewniany Obiekt wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego pod numerem 875
48.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. 6 Marca 25	Pocz. XX w. , ceglany
49.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. Boczna 6	Pocz. XXw. ceglany
50.	Piece	Cmentarz katolicki	Między ul. Kościelną a Zieloną, od str. zach. i pd . kościoła	Obiekt wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego pod numerem 1909
51.	Piece	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	Piece ul. Kościelna 3	1911-1914 Obiekt wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego pod numerem 1909
52.	Piece	Plebania przy kościele pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	ul. Kościelna 3	Obiekt wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego pod numerem 1909
53.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. Szkolna 2	Pocz. XX w., ceglany
54.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. Szkolna 3-5	Pocz. XX w., ceglany
55.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. Szkolna 9	Pocz. XX w., ceglany

56.	Piece	Budynek mieszkalny	Piece ul. Szkolna 25	Pocz. XXw, ceglany
57.	Płociczno	Budynek mieszkalny	Płociczno 15	Chata kociewska , Xix, drewniana, wpisana do rejestru zabytków województwa pod numerem 1409
58.	Płociczno	Budynek mieszkalny i gospodarczy	Płociczno 2	Pocz. XXw.
59.	Płociczno	Cmentarz poewangelicki	Poza wsia, ok. 100 m od polnej drogi i zabudowań	
60.	Płociczno	Kościół pw. św. Józefa	Płociczno, przy rozwidleniu dróg	1903
61.	Płociczno	Slupy kamienno-betonowe	Przy drodze z Kalisk do Płociczna po zachodniej stronie drogi	XIX/XXw. , pozostałości po posagu Hindenburga
62.	Strych	Budynek mieszkalny	Strych 4	Pocz. XX w.
63.	Strych	Budynek mieszkalny	Strych 15	XIX/XX w.
64.	Strych	Budynek mieszkalny z cz. gospodarcza	Strych 16	Pocz. XX w. , drewniany
65.	Studzienice	Budynek mieszkalny i gospodarczy	Studzienice ul. Wrzosowa 4	Pocz.XX w.

Tabela 4. Zestawienie zinwentaryzowanych w gminie Kaliska stanowisk archeologicznych.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków Archeologicznych					
L.P.	**Miejscowość**	**Nr stan.**	**Rodzaj stanowiska**	**Chronologia**	**nr ob. AZP; nr st.**
1	STUDZIENICE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
2	KALISKA	1	CMENTARZYSKO	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	
3	BARTEL WIELKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
4	CZARNE	1	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	
5	CZARNE	2	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	
6	IWICZNO	1	ZNALEZISKO LUŹNE	V OKRES EPOKI BRĄZU	
7	IWICZNO	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
8	IWICZNO	3	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	
9	MŁYŃSK	1	CMENTARZYSKO	EPOKA NIEOKREŚLONA	
10	MŁYŃSK	2	OSADA	EPOKA NIEOKREŚLONA	
11	LEŚNA HUTA	1	STANOWISKO NIEOKREŚLONE	HALLSTATT	
12	LEŚNA HUTA	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	